

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה החשובה רודפת צדקה וחסד
מרית רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 605

מסכת זבחים מ"ז-נ"ב

בס"ד, י"ט טבת תשע"א

השבוע בגליון

- ◆ ההבדל בין כבוד הרב לכבוד האב
- ◆ "קל וחומר", מדוע לא "חומר וקל"?
- ◆ ההבדל בין "דינים" ל"מצוות"

◆ מהותו של ההיקש

- ◆ שמונים תירוצים לקושיה אחת
- ◆ אמירת "איזהו מקומן" לפני התפילה
- ◆ זכות אפרו של יצחק אבינו

דבר העורך

"קצות" האחרון

אחד הסיפורים הממחישים יותר מכל את הרדידות הרוחנית הנוראה ששררה בארצות הברית של אמריקה לפני עשרות שנים, מתמקד באותו יהודי שהיגר לארצות הברית והתארח אצל קרוביו. ביום הראשון לשהותו, הוצע לו כוס קפה מהביל, והוא, כדרכו בנדודיו, שאל: "החלב שבקפה, חלב ישראל הוא או חלב עכו"ם?". "חלב עכו"ם", השיב בעל הבית ובלא טרונגיה השיב את הכוס למטבח, רצונו של אדם - כבודו.

למחרת שב בעל הבית והגיש בפניו כוס קפה. זרחו פניו של האורח, בוודאי טרח המארח להשיג עבורו חלב ישראל, אך מתוך זהירות שאל: "החלב שבקפה, חלב ישראל הוא או חלב עכו"ם?". "חלב עכו"ם" השיב בעל הבית בניחותא. תמה האורח: "וכי אינך זוכר שאמש... זוכר, גם זוכר", קטעו בעל הבית, "אבל כבר שהית יום תמים באמריקה, והייתי בטוח שתיאות לתנות חלב עכו"ם"...

באותה תקופה נהרו יהודים רבים, שבעי תלאות ונדודים, מלחמות ופוגרומים, אל ארץ החלומות, ארץ החופש, ושכרון החירות הכה בחושיהם וסימא את עיניהם, עד שכמעט לא ניתן היה לזהות בהם כי יהודים המה.

באווירה שכזו הילכו לתומם שני אנשים בחוצות ניו יורק. מכל עבר התנשאה אמריקה הגדולה, שהיתה נתונה בעיצומו של מאמץ איתנים למגר את האוייב הגרמני, להשמיד את גייסותיו, ולשחרר עמים מעולו. בצילם של בנייני ענק שדקרו את צחור השמים, פסעו השניים, הגאון רבי אליהו מאיר בלוק זצ"ל, ותלמידו הצעיר הגאון רבי מרדכי גיפטר זצ"ל. בליבו של רבי אליהו מאיר התרוצצו הרהורים ומחשבות: כאן, בעין החמירות, במוקד הגשמיות, תקום ישיבה! עשנה של ישיבת טלז מיתמר בשמי אירופה הדוויה, ועל אפצה ועל חרבותיה קום תקום ישיבה ביבשת אמריקה.

דף מז/א אמר ר"א ברי" שמעתי שהבעלים מפגלים
שמונים תירוצים לקושיה אחת

בגמרתנו נאמר: "א"ר אלעזר ברבי יוסי שמעתי שהבעלים מפגלין". לדעתו, לא רק הכהן יכול לפסול את הקרבן על ידי מחשבת פיגול [שהקרובן יאכל חוץ למקומו או חוץ לזמנו], אלא, גם הבעלים יכולים לפגל את הקרבן על ידי מחשבת פיגול.

שאלה שיצאה מבית מדרשו של רבי חיים ברלין זצ"ל, בנו של הנצי"ב, התגלגלה בהיכלות התורה שבכל מרכזי היהדות. הגאון רבי חזקיה מדיני זצ"ל, בעל "שדי חמד", ריכז בספרו את התשובות לשאלה זו מתלמידי חכמים מופלגים מטבריה, וילנא, גרמניה ועוד. קושיה זו אף זיכתה את עולם התורה בספר "גבורות שמונים", אשר כדברי מחברו הנודע, הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל [מחבר "בית האוצר", "אתון דאורייתא" ועוד], "ישא מדברותיו ביישוב קושיה אחת ויתרץ הקושיה היא בשמונים פנים". מקובל מפי תלמידיו, כי היו בידו תשובות רבות נוספות, אלא שדי היה לו בהדפסת שמונים מהן על מנת להעניק לספרו את שמו הייחודי...

השאלה: אם אכן בעלים מפגלים, אי אפשר לבדוק סוטה בבית המקדש! שהרי בטרם השקייתה במים המאורים, על הכהן להקריב את "מנחת הסוטה" (סוטה כג/א ד"ה "כל"), שהיא מנחה המובאת על ידי הסוטה. והנה, הסוטה אשר בוודאי תחפוץ להנצל מ"וצבתה בטנה ונפלה ירכה", תפגל את המנחה, וללא הקרבת המנחה המים אינם בודקים את הסוטה!!! (סוטה כ/ב). קושיה זו, סיים הגר"ח ברלין זצ"ל, אינה אלא לשיטת הרמב"ם שמחשבת פיגול היא גם במחשבה, אך לשיטת רש"י שמחשבת פיגול היא על ידי דיבור בלבד, אפשר לשמור על הסוטה לבל תוציא מילה מפיה.

ניתן להוציאה מן העזרה: התשובה החמישית מתוך שמונים התשובות לשאלה זו, מתבססת על בעלי התוספות (לעיל כט/א ד"ה "למקום"), המחדשים, כי מחשבת פיגול פוסלת **בעזרה** בלבד. אפשר אם כן, להוציא את הסוטה מן העזרה בעת עבודת המנחה...

לאלצה לומר ההיפך: בתשובה שלושים ושבע מיעץ הכותב, לאלצה לומר בפה מלא כי המנחה תאכל בזמנה ובמקומה. מעתה, גם אם תהרהר נואשות "פיגול" "פיגול", לא תפסול מאומה (עפ"י פסחים סג/א).

הכהן יבטל את מחשבתה: בתשובה שמונה עשרה אנו מוצאים רעיון המבוסס על הוכחה יפה מרש"י בסוגייתנו (ד"ה "שמעתי"), כי בכח הבעלים לפגל רק אם הכהן שתק. אולם, אם הכהן מפרש את כוונותיו הטהורות, אין הבעלים מפגל.

צעילוי נשמת

הר"ר יהודה לקס ז"ל
ב"ר שלום ומלכה ז"ל
נלב"ע כ"ב בטבת תשס"א
תנצב"ה

הונצח ע"י זוג מרת חנה לקס תח"ל-גבעת שמואל וילדיו י. לקס, שוהם, נ. לקס, יד בנימין, ד. קליין, מ. בוקובזה, גב"ש

צעילוי נשמת

מרת פראדל שטרן ע"ה
ב"ר יחזקאל הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ח
הר"ר שמואל מונדר ז"ל
ב"ר פנחס ז"ל נלב"ע י"ט בטבת
וזוג מרת שרה מונדר ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ט בטבת **תנצב"ה**
הונצחו ע"י ידידינו הר"ר יעקב פנחס מונדר וזוג מרת מרים שיחי - בלגיה

צעילוי נשמת

מרת זיסל אוסלקה ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע י"ח בטבת תשס"א
תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידינו הר"ר שלמה לוי הל"ו וזוג מרת עדינה תח"ל וב"ב - תל אביב

לעילוי נשמת

הר"ר משה אהרן וינרוט ז"ל ב"ר מרדכי אליעזר ז"ל
ליום השלושים לפטירתו נלב"ע שב"ק כ' בכסלו תשע"א **תנצב"ה**

הונצח ע"י משפחתו שיחי

נר ה' נשמת אדם

פיגול - בשלמים ובתודה בלבד: ר' זאב יצחק הלוי דינער מגרמניא תירץ, כי הבעלים אינם מפגלים, כי אם בקרבן תודה ובקרבן שלמים שהם אוכלים מבשרם. אך לא בקרבן חטאת, אשם או מנחה שאין להם בו כל חלק [ועיין שם תשובה ד'].

דף מז/א איזהו מקומן

אמירת "איזהו מקומן" לפני התפילה

מנהג ישראל, זה שנים רבות מאד, לומר מידי בוקר לפני התפילה את פרקנו, פרק "איזהו מקומן של זבחים". הטור (או"ח סימן ב) מטעים זאת בהלכה שיש ללמוד בכל יום מקרא, משנה ותלמוד (קידושין ל/א). לפיכך, אומרים את פרשת התמיד ואת פסוקי הקרבנות - מקרא, את משנת "איזהו מקומן - משנה, ואת ברייתא דר' ישמעאל, י"ג מידות - תלמוד. מבין תקכ"ד פרקי המשנה נבחר פרקנו דווקא, מפני שהגמרא (מנחות ק"א) משבחת את העוסק בהלכות עבודת הקרבנות (עיין פרישה שם ס"ב ו"ס ק"ד).

טעם אחר לבחירת פרק "איזהו מקומן" דווקא, מביא ה"בית יוסף" (שם) בשם הרא"ה: "לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני". כלומר, בפרק זה אין אף לא מחלוקת אחת, ומכאן, שהוא נמסר למשה מסיני בלשון זה ובנוסח זה ("פנינים משולחן הגר"א סוף שמות, וכ"כ הנו"ב ב"דורש לצי"ן דרוש י"א). יש המוכיחים גם מנוסח משניות בפרק זה על עתיקותו, שנאמר: "ונאכלים לפנינו מן הקלעים". בבית המקדש לא היו קלעים, כי אם במשכן. הרי שלא התנאים ניסחו משנה זו, ומקורה עוד מתקופת דור המדבר (ראה סידור "אוצר התפילות", דף פ"א בהערה, ו"תפארת ישראל" בפרקנו אות כ"ב). ב"עטרת זקנים" על ה"שולחן ערוך" (שם) כותב, כי מניין תיבותיו של פרק זה הוא שד"מ, וכאשר נוסף עוד אחד כנגד הקריאה, יעלה המניין ל"משה", רמז לכך שפרק זה ניתן למשה בסיני ככתבו וכלשונו.

האמנם כן? תמהו רבים, אין כל מחלוקת בפרק איזהו מקומן? הנה, בגמרתנו מבואר, כי הנאמר במשנה שקרבן פסח אינו נאכל עד חצות, אינו אלא לדעת רבי אלעזר בן עזריה, ולא לדעת רבי עקיבא! (עיין "פרי מגדים" שם ב"אשל אברהם" וע"ע "ישועת יעקב" ס"ק א').

אכן, מדברי תלמידו הגדול של הרא"ה, הלא הוא הריטב"א, עולה (ע"ז יט/ב), כי אין כוונת הרא"ה שפרק זה נמסר למשה בסיני ככתבו וכלשונו לפנינו, אלא "אחר שנשנה כל הפרק כולו בלא מחלוקת כלל, הוא ראוי לשנות יותר משאר פרקים". הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל, העוסק בהרחבה בנושא זה (שור"ת "ציץ אליעזר" ח"ט סימן ה), מביא מנגד את טעמו של "אורחות חיים" (דיני מאה ברכות אות ט"ז), כי פרק זה כולל בקרבנו את סוד הקרבנות כולם, ובי"סוד ושורש העבודה" נאמר: "יעיין אדם בכתבי האר"ז ז"ל ויראה גודל מעלתה, שכל משנה ומשנה של פרק זה הוא תקון **בפני עצמו בעולמות העליונים**" (ראה "ציץ אליעזר" שם).

דף מח/א וצפונה בעולה היכא כתיבא

זכות אפרו של יצחק אבינו

במשנתנו (מז/א) נאמר, שכל קרבנות קדשי קדשים "שחיטתן בצפון", היינו, בצפון המזבח, שכן, אמרה תורה (ויקרא א/יא): "ושחט אותו על ירך המזבח צפנה". על פסוק זה כתב ה"שולחן ערוך" (או"ח סימן א' סעיף ח'): "יאמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה'". טעם אמירת הפסוק הוא על פי דברי המדרש (ויקרא רבא פרשה ב' אות י"א) ש"בשעה שהיו ישראל מקריבים תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא צפונה לפני ה', הקב"ה זוכר עקדת יצחק". המדרש אף מוסיף, כי כך גם בשעה שכל אדם קורא את המקרא הזה, הקב"ה זוכר את עקדת יצחק ("באר הגולה" מדברי הראשונים). כמוכן, שעניינים אלו טמירים ונעלים הם, ומכל מקום, מאחר שאנו אומרים פסוק זה בכל יום, ראוי להתחקות אחר הקשר שבין פסוק זה לעקדת יצחק.

במדרש אגדה נאמר שאפרו של יצחק - אפרו של האיל שהוקרב במקומו - צפון בהר המוריה. הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל כותב ("משך חכמה" ויקרא, א/א), כי כוונת הדברים היא, שמאז מסירות הנפש של אברהם אבינו ע"ה, כמעט בטלה הבחירה מעם ישראל, משום הדרך שסלל לנו אבינו אברהם, לפיכך אפרו של יצחק "צפון" לפנינו, מלשון רוח צפון, שהיא הפתוחה ביותר ואינה חסומה. משום כך, הוא מבאר, נצטוונו לשחוט ב"צפון" המזבח, ועל ידי כך להזכיר לפני הקב"ה את אפרו של יצחק ה"צפון" לפנינו.

לפי דבריו, אפשר להבין, ולו במעט, את דברי המדרש הנזכרים, שבשעה שאדם קורא את הפסוק "צפונה לפני ה'", הקב"ה זוכר את עקדת יצחק.

בדרך זו הוא ממשיך ומסביר, מדוע הזכירה התורה את שחיטת העולה בצפון דווקא בפסוקים העוסקים בעולת צאן ולא באלו העוסקים בעולת בקר, שכן, אפרו של יצחק מן הצאן הוא! ומן הראוי להזכיר הלכה זו בסוג קרבן הדומה ביותר לזה שהוקרב במקומו של יצחק אבינו.

זוהי גם הסיבה, הוא מסביר עוד, שגמרתנו קובעת, שעולת העוף אינה נמלקת בצפון המזבח, תוך שהיא מנמקת: "מה לבן צאן שכן קבע לו כלי", היינו: קרבן צאן נשחט בכלי שרת ואילו העולה נמלקת בציפורן. אין זה חילוק בעלמא, הוא קובע, אלא הוא הוא שאמרנו, מאחר שהשחיטה

עוד מהרהר, הגיעו השניים למחוז חפצם, לחנות ספרי קודש. יהודי חביב, בעל פנים עגלגלות קידם את פניהם בלבביות, ומשראה רבנים הדורי פנים לפניו, החל להשיח בפניהם בפנים קודרות על המצב הרוחני העגום שבו שרויה יהדות אמריקה, ומבלי משים חיווה בצער רב את דעתו המלומדת, כי חלף-עבר לו עידן הישיבות, המהוות בית גידול לבני תורה. "כאן אין תורה!!!".

לבסוף, נזכר כי הוא משמש גם כמוכר ספרים.

- **במה אוכל לסייע?**

- **הפצנו לקנות ספר "קצות החושן".**

המוכר נדרש לאמץ את זכרונו תוך כדי דפיקות קצובות על השולחן, "קצות, קצות, קצות, ולבסוף ננער ממקומו, התקדם אל קצה החנות כשהוא גורר אחריו סולם עץ גדול, הציב, העפיל עליו למרומי החנות, ולאחר מספר דקות של פשפוש ומשמוש, שב מאובק כשבידיו ספר מאובק עוד יותר.

הוא התייצב מול הקונים, אך לא מסר את הספר לידיהם. הוא עצם את עיניו, לפת את ה"קצות" בשתי ידיו, הצמידו אל ליבו דמעות זלגו על לחייו. הוא הביט חליפות בספר ובשני הקונים, התיישב על כסאו, פתח את ה"קצות", סגרו, ונעמד שנית. ניכר היה עליו כי הוא מתרגש מאד.

"אנשים יקרים", אמר להם בקול שנוק. "אני שותף כעת לאירוע בעל חשיבות היסטורית. אנו, כמו ידו, מנידים את כנפי ההיסטוריה, יוצרים את המשק. הרגע הזה לא ישוב עוד לעולם. זוהי הפעם האחרונה שספר "קצות החושן" נמכר ברחבי ארצות הברית של אמריקה!!! זהו ה"קצות" האחרון בכל היבשת. אין ולא יהיו יותר ספרים כאלו, אין ולא יהיו אנשים הזקוקים לספרים שכאלו. אתם, איפוא, מבצעים ברגע זה פעולה שיש בה משום נקודת ציון היסטורית בחיי האומה היהודית. שמרו על הספר כעל אוצר! אל תמירוהו באחר! זהו ה"קצות" האחרון!

רבי אליהו מאיר שתק כמסכים, נטל את הספר המאובק שאיי דמעות נקו על כריכתו, פסע שתי פסיעות לאחור ויצא מן החנות, כשרבי מרדכי, כואב על השתיקה, נשרך אחריו.

- **היו** ברוכים, ליוה אותם מבטו של המוכר, כאדם שנפרד מיקריו לנצח.

רבי מרדכי לא היה מסוגל להתאפק:

- **מדוע** לא הגיב כבודו לדברים הללו? מדוע לא מחה במוכר על מחשבות האיוש שלו? שאל בכאב.

רבי אליהו מאיר עצר, הביט ברבי מרדכי, ואמר לו: **יקירי**, הלה צודק! לא תהייה ישיבות באמריקה! יותר לא יימכרו ספרי "קצות החושן" בארצות הברית. הכל אבוד. כך השכל מחייב. איני יכול לסתור את דבריו. אולם, עליך לדעת כי טועה הוא טעות מרה. תורה אינה נבנית עם שכל ועם הגיון, תורה אינה מוקמת בדרכים טבעיות, אין לשקול חשבונות מתמטיים וסטטיסטיים בעת סוויית הרעיונות על הקמת התורה. לימוד התורה קם והופך למציאות בכל מקום שבו נוטעים וזורעים, בקרקע דשנה ופוריה ככארוץ חרבה ושוממה!

סוף דבר, טלז קמה וגם נהייתה, כמו גם ישיבות מפוארות נוספות, ספרי "קצות" בלים ברחבי היבשת וחדשים תופסים את מקומם, ועולם התורה באמריקה הפך למציאות מובנת מאליה. **הדבר** ברור וגם פשוט. לא נברא העולם כי אם בשביל התורה, חז"ל חזורים ושונים זאת במקומות רבים.

האם אין זה מתקבל על הדעת, כי הקב"ה יסייע

ללומדי התורה גם שלא בדרך הטבע?

האם קשה לקבל, כי יהודי שמחליט לקבוע עיתים לתורה, יזכה לסייעתא דשמיא?

האם זו טעות לומר, כי המסקנה המתבקשת היא, כי גם אם הזמנים לחוצים והשעה קשה, יש לקבוע עיתים לתורה?

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדרך היומית, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגר בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג ניר חבושה שליט"א
ביהכ"נ תפארת ישראל - נצרת עילית
לרגל הולדת הבת

הרה"ג מנחם כהן שליט"א
ביהכ"נ בית ארי - רעננה
לרגל נישואי הבן

הרה"ג אשר לבי שליט"א
בית חולים בלינסון - פ"ת, בורסת היהלומים - ר"ג
לרגל הולדת הבת

הרה"ג אהרון שורץ שליט"א
ביהכ"נ בית גבריאל - אופקים
לרגל הולדת הבן

הרה"ג יהודה אריה שמואל שליט"א
ביהכ"נ המרכזי - קוממיות
לרגל הולדת הבן

הרה"ג יוסף שמואלי שליט"א
ביהכ"נ היידיים - ירושלים
לרגל הולדת הבת

הרה"ג שמואל קפלן שליט"א
מרכז רפואי רמב"ם - חיפה
לרגל נישואי הבת

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר הירש** ז"ל

ב"ר יהושע ז"ל נלב"ע כ" בטבת תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת הירש שיחיו - אפרת

לעילוי נשמת

הרבנית **מאשה מרקוביץ** ע"ה

בת ר' נחום יואל הלוי ז"ל נלב"ע י"ט בטבת תשל"ו

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידינו
הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי צבי שיף** ז"ל

ב"ר יששכר דב ז"ל נלב"ע כ"א בטבת תשנ"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **מנשה וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ"ב בטבת תשל"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

בצפון נועדה להזכיר את אפרו של יצחק, ואף הדין שיש לשחוט בכלי שרת, בסכין, נלמד מעקדת יצחק, שנאמר "ויקח את המאכלת" (לקמן ז/ב), הרי שהעוף, שאינו נשחט אלא נמלק, אינו מזכיר במאומה אפר זה.

ה"משך חכמה" (במדבר ז/יב) מזכיר גם את פירושו של רבי אברהם אבן עזרא המבאר, כי שחיטת הקרבנות נעשתה בצפון המזבח דווקא, משום שקרבנות קדשי קדשים נחשבים כמי שמובאים על שולחן לפני ה'. לפיכך יש לשחטם מול השולחן ומול לחם הפנים המונחים בצפון ההיכל. על פירוש זה כתב ה"משך חכמה" "ומתוק מאד" [ועיין שם מה שביאר לפי"ז].

דף מט/ב דבר הלמד בהיקש

מהותו של היקש

סוגייתנו מאריכה לעסוק ב"היקש" ובמגבלותיו. "היקש" הוא אחת השיטות שבהם השתמשו חכמינו זכרונם לברכה כדי ללמוד את תורתנו הקדושה. המלה "היקש" נגזרת מלשון דימוי, כלומר, על ידי היקש מדמים בין שני דברים ולומדים מהלכה אחת לחברתה ("ערוך" ערך קש). כמו כן, "היקש" מלשון הקשה בפטיש המחברת בין שני דברים, ואף מידה זו מקישה הלכות ודינים ומחברתם יחד ("תפארת ישראל" מכות א/ב).

מדוע "היקש" אינו נמנה על י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן? למרבה הפליאה, "היקש" אינו נמנה בין י"ג מידות שהתורה נדרשת בהן. יש התולים זאת בכך ש"היקש" אינו "מידה", שיטה, שהתורה נדרשת בו, אלא הוא גוף תורה ממש! כאילו הוא כתוב בתורה במפורש ("פי' הרשב"ץ ל"ג מידות בס' יבין שמועה). יש המשערים, כי הסיבה לכך היא, משום שהוא נכלל במידות אחרות (כריתות, בתי מידות בית ב' חדר י"ג ו"ד). על מהותו של "היקש" נוכל ללמוד מן הנידון המרתק הבא שהתפתח בעקבות דברי ה"פרישה", כלהלן.

ההבדל בין כבוד הרב לכבוד האב: ה"טור" (יו"ד סימן רמ"ב) פוסק, שאדם חייב בכבוד אביו ובמוראו, אולם בכבוד רבו הוא מצווה ביתר תוקף: "שאביו הביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא". ה"פרישה" (שם ס"ק ב') תמה על כך, שכן, הן כבוד אביו והן כבוד רבו, הושוו לכבוד המקום. כבוד אביו ומוראו **הוקש** לכבוד המקום (קידושין לב/א), ואילו מורא רבו נלמד מן הפסוק (דברים ו/ג) **"את ה' אלוקיך תירא"**. המילה "את" מורה על כך שיש לרבות דבר מה מן הפסוק, ובמקרה זה ה"ריבוי" מלמד, שיש לכבד תלמידי חכמים. לפנינו, איפוא, כבוד אב **שהוקש** לכבוד המקום, וכבוד תלמיד חכם שנלמד בריבוי מכבוד המקום. מדוע, איפוא, יש להעניק לרב כבוד גדול יותר.

ה"פרישה" מחדש, כי שונה דבר הנלמד בהיקש, מדבר הנלמד בריבוי. הנלמד בהיקש אינו שוה לגמרי אל הדבר שאליו הוקש. לעומת זאת, הנלמד כריבוי הושווה לגמרי אל הדבר שנתרבה להיותו כמותו. ה"ט"ז (שם ס"ח) תמה על חילוק זה וכתב: "שלא שמענו אף פעם חילוק בין דברים שנלמדו בהיקש לדברים שאליהם הוקשו. מכל מקום, זו דעת ה"פרישה" שהיטיב לבארה הגר"י מרצבך זצ"ל (במאמרו "הריבוי וההיקש" שבספר הזכרון להגר"י אברמסקי ובספרו עלה יונה), כלהלן.

לימוד הנלמד על ידי ריבוי מן המילה "את", **מדמה** בין מהות הנלמד לבין מהות המלמד. לא כן, היקש אינו מדמה, כי אם משווה, את **דיניהם** ואת **חויביהם** של המקיש והמוקש.

הגר"י מרצבך זצ"ל אף מוסיף דוגמאות מרהיבות לרעיונו. הנה, הוראת התורה שיש לכבד את אשת אביו, גם אם אינה אמו, נלמדת מן הפסוק "כבד את אביך" - "לרבות אשת האב" (כתובות א/א). במקרה זה, יש לכבד את ה"אביך" שבאשת אביו, היינו, משום כבוד אביו עליו לכבד גם את אשת אביו. הרי, שהמלמד - מצוות כיבוד אב, והנלמד - מצוות כיבוד אשת אב, זהים במהותם: כבוד האב. כמו כן, כאשר הורתה התורה "ורחץ את בשרו" ודרשו חז"ל "לרבות שערור" (עירובין ז/ב), התורה גילתה בכך שהשער נחשב חלק מן הגוף, ולפיכך הוא נכלל ברחיצה.

לעומת זאת, ההשוואה בהיקש אינה במהות כי אם בגדרי הדין בלבד. זוהי, איפוא, מסיים הגר"י מרצבך זצ"ל, כוונת ה"פרישה". כבוד האב ומוראו **הוקשו** לכבוד המקום, אך אינם שווים במהותם. אולם, דין מורא תלמיד חכם נלמד בריבוי מכבוד המקום, שכבודו ומוראו של התלמיד חכם הוא בכלל כבוד המקום, משום תורת ה' המצוייה תדיר בפיו של התלמיד חכם. לפיכך, כבוד רבו קודם לכבוד אביו, משום שכבוד הרב הוא כבודו של המקום.

דף נ/ב וזו ק"ו בן ק"ו

"קל וחומר", מדוע לא "חומר וקל"?

דפי הגמרא הבאים שזורים ב"מידות" שהתורה נדרשת בהן, הלא הן "שלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהם", והראשונה שבהם היא "קל וחומר".

כידוע, מכלול ההלכות והדינים שמדאורייתא, נחלק לשניים: תורה שנכתב ותורה שבעל פה. תורה שבעל פה נחלקת אף היא לשניים: הלכות ודינים שנמסרו למשה רבינו מפי הגבורה, ואינם

פנינים

דף מו/ב לשם ששה דברים הזבח נזבח

משנה נגד מחשבות זרות

כותב בעל "מנחת אלעזר" זצ"ל למונקשט: "ראיתי בספר, כי מסוגל ללמוד ולומר המשנה הזאת בכל יום, ומועיל נגד מחשבות זרות בעת התפילה וכיוצא". (קונטרס "על הצדיקים", נספח לסדר הדורות).

דף מז/א זבחים

זבח מהו?

במשנתנו נאמר: "איזהו מקומן של זבחים", היינו, כל הזבחים. כותב רבי אברהם אבן עזרא בפירושו לתורה (שמות כ/כ): ראיתי אפיקורס אחד, שתחנך עצמותיו, שטען על החכמים, בעבור שאמרו איזהו מקומן של זבחים (זבחים מז/א). כי אמר, כי לא מצא בכל התורה זביחה, כי אם שלמים, כמו עולה וזבחים. כי עולה הוא דבר בפני עצמו, והזבחים שלמים, כמו ועלו עולות וזבחו זבחים שלמים לה' פרים (שמות כד/ה). וככה בכל מקום. והראיתי לו, כי לא דבר נכונה. כי כתוב וזבחת עליו את עלתיך ואת שלמיך. אז הודה על חטאתו, שטען על אנשים נכבדים מכל הדורות הבאים אחריהם."

קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת זבחים דף נ"ב יום חמישי כ"ג בטבת

מנין ידעו חז"ל איך לדרוש את התורה?

יש הלכות שאינן כתובות במפורש בתורה, אלא לומדים אותן מדקדקה. יש סוגים שונים של דרשות. אֶתְמוֹל לְמִדְנֹה עַל "הַקֵּשׁ", בְּדֶף הַיּוֹמִי הַגִּמְרָא דוֹרְשֵׁת הַלְכָה בְּאִמְצָעוֹת מִדַּת "קַל וְחֻמֵּר".

מִי לָמַד אֶת חֲז"ל שְׁאֵפְשֵׁר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדִרְשׁוֹת אֵלוֹ כְּדִי לְלַמֵּד אֶת הַתּוֹרָה?

וּבְכֵן אֶפְיֵי דִרְשׁוֹת הַתּוֹרָה נִמְסְרוּ לְמִשְׁה רַבְנֵי כְּהֻלָּה לְמִשְׁה מְסִינִי, שְׁאֵפְשֵׁר בְּאִמְצָעוֹתָם לְדַרֵּשׁ אֶת סוּדוֹת הַתּוֹרָה (רש"י פסחים כד/א ד"ה "ואם")!

הַהֲלָכוֹת וְהַדִּינִים שֶׁנִּלְמְדִים עַל יְדֵי דִרְשׁוֹת, לֹא נִמְסְרוּ בְּשִׁלְמוֹתָם לְמִשְׁה בְּסִינִי, אֶלָּא הֵם נִרְמְזוּ בְּתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְחֲז"ל גָּלוּ אוֹתָם עַל יְדֵי הַדִּרְשׁוֹת (ראה רמב"ם בהקדמה ליד החזקה, ובהלכות ממרים פרק א' הלכה ב').

מִדַּת קַל וְחֻמֵּר כְּתוּבָה בְּתוֹרָה עֲצֻמָּה בְּמִקְוֵמוֹת אֲחָדִים וְכֵן לְמִדְנֹה חֲז"ל לְדַרֵּשׁ בְּמִדַּת קַל וְחֻמֵּר דִּינֵים שׁוֹנִים (ראב"ד בפירושו לתורת כהנים).

כל יום הילד שלך לומד, מוסיף ידיעות בתורה!

למנוי לגליון לילדים חייג: 1700-500-151 חודש היכרות חינם

מופיעים בתורה הקדושה, אלו הם שנמסרו "הלכה למשה מסיני". ובנוסף לכך יש הלכות ודינים שלא נמסרו בשלמותם, אלא נרמזו בתורה הקדושה וחשיפתם נעשית באמצעות שלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן (עיין רמב"ם בהקדמה ליד החזקה, ובהל' ממרים פ"א הל' ב').

שלש עשרה מידות הללו, אף הן אינן כתובות בתורה, אלא נמסרו למשה רבינו כהלכה למשה מסיני, כמי שבאמצעותן אפשר לדרוש את צפונות התורה (רש"י פסחים כב/א ד"ה "ואם"), למעט המידה הראשונה מ"ג מידות, הלא היא "קל וחומר", אשר נתפרשה בתורה. מלבד הפעמים הרבות שנזכרת בתורה מידה זו, כגון, (בראשית מד/ח): "הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו השיבנו אליך מארץ כנען ואיך נגנב מבית אדניך כסף או זהב", הרי שפסוק מיוחד נכתב בתורה כדי ללמדנו כי כך יש לדרוש את התורה עצמה - בעת שנצטרעה מרים אמר הקב"ה למשה (במדבר יב/ז): "...ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים...". לאמר, אם מפני אביה עליה להכלם שבעה ימים, קל וחומר שמפני הקב"ה עליה להכלם (עיין ראב"ד בפירושו לתורת כהנים).

פסוק זה, העוסק במרים, הוא גם שהקנה ל"קל וחומר" את שמו. שהנה, הכינוי מידת "קל וחומר" מורה על כך שמידה זו משמשת ללימוד דברים מן הקל אל החמור. בעוד שפעמים רבות למדים להיפך, מן החמור אל הקל, היינו: אם בדבר החמור מותר לעשות כך וכך, קל וחומר שמותר לעשות כן בדבר הקל. מדוע, איפוא, שמה של מידה זו הוא "קל וחומר" ולא "חומר וקל"? אין זאת, אלא משום שמידה זו נדרשת מן הפסוק העוסק במרים, ובמקרה זה למדים מן הדבר הקל - נזיפת האב, אל הדבר החמור - נזיפת הקב"ה, מכאן נקבע השם "קל וחומר" ("הליכות עולם" שער ד' פ"ב).

מדוע יש צורך ב"קל וחומר": עדיין עלינו לשאול, מה צורך יש בפסוק שיורה לדרוש את התורה ב"קל וחומר", וכי אין זו סברה פשוטה להחמיר מן הקל על החמור, ולהקל מן החמור על הקל?

ההבדל בין "דינים" ל"מצוות": בוודאי, כותב הצ"ח (ברכות לה/א), הלא הוא בעל "נודע ביהודה" זצ"ל, ברור שאפשר בכח ההגיון והסברה, של חכמי התורה כמובן, לקבוע, כי דין תורה מסויים חל גם באופנים שהתורה לא התייחסה לגביהם. אולם יש להבדיל בין דינים לבין מצוות. דינים אפשר ללמוד מכח השכל, וכגון, הדין הידוע שיש למסור את הנפש ובלבד שלא להרוג את הזולת נלמד מ... סברא (יומא פב/ב): "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי", היינו: ההיתר לעבור על איסורי התורה לצורך פיקוח נפש, הוא משום שמן הפסוק "וחי בהם" אנו למדים ש"חביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצוות" (רש"י שם), ובמקרה זה שההיתר יגרום להריגת נפש אחרת מישראל, אין עילה לכך שיחול [וכן בדיני ממונות מצינו בסברה היא מדאורייתא עיין ב"ק מו/ב].

לעומת זאת, מצוות התורה הם דברים שהקב"ה ציוונו לעשותם, וברור, כי הגיון, צרוף ככל שיהיה, אינו יכול להפוך סברא לציווי, אחר שהקב"ה מעולם לא ציווה כן. לפיכך יש צורך ב"קל וחומר", משום שההלכות הנלמדים באחת משלש עשרה מידות, ובהם ה"קל וחומר", נחשבות כאילו התפרשו בתורה.

זאת, ועוד: במקרים רבים "קל וחומר" אינו 'סברא' אלא 'מידה': כלומר: בסוגיות רבות בש"ס, נמצא מיני קל וחומר, שבשכלנו האנושי המוגבל, היינו מחלקים בסברה פשוטה בין שני הנושאים ש"הקל וחומר" משווה ביניהם, אך התורה הקדושה דימתה ביניהם. למען מקומות אלו, נדרשת ההוראה האלוקית להשתמש במידת קל וחומר לפרש את פסוקי התורה, שאם לא כן, לא היינו אומרים "קל וחומר" זה [ראה ברכות כג/ב, שאמרו על דין מסויים שבתורת סברא הוא מחוסר סברא, אולם בתורת "קל וחומר": "זהו ק"ו שאין עליו תשובה" - הגרי"ז מבריסק, הגדת מבית לוי עמ' רנ"ו]. אכן, בעלי התוספות (בבא מציעא ג/ב ד"ה "אב") מציינים: "דרך הגמרא למפרך פירכא על קל וחומר ולא מסברא", היינו: הגמרא פורכת "קל וחומר" על ידי דין סותר בלבד, ולא מסברא.

מיהו הראוי לדרוש "קל וחומר"? בגמרא נאמר (קידושין י/ב): "מוחזקני בכך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בקל וחומר אינך יודע?". מה עניין בקיאות לסברת קל וחומר? הגר"א וסרמן, הי"ד, מוסר בשם הגר"ח סולובייצ'ק זצ"ל, כי אמנם, לשם השוואת שני הנושאים, הקל והחמור, אין צורך בבקיאות בכל חדרי התורה, אולם יש בזאת צורך כדי לוודא שאין פירכה על קל וחומר זה משום הלכה שבתורה ("קובץ שיעורים", קידושין, אות פ"ד).

הקדם והנצח את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:

אדר - ניסן - אייר - סיון

בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד" בהוצאת "מאורות"

לפרטים והרשמה:

(שי) טל. 03-5775307/9 פקס. 03-7601020

עשרות אלפי גמרות מודפסות ונלמדות לעילוי הנשמה המונצחת בעמוד הגמרא.

כי נר מצוה ותורה אור